

УДК 338.43. (477.83)

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-6-13>

Сачовський І.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Sachovsky Igor

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Theoretical and Applied Economics
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ДО ПИТАНЬ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ISSUES OF ANALYZING THE EFFICIENCY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN ZHYTOMYR REGION

Розгляд питань, пов'язаних з аналізом ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств на будь-якому рівні, є актуальним з огляду на такі аспекти: ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств на тому чи іншому етапі їх розвитку загалом, на наш погляд, визначається ступенем зрілості ринкових відносин в усіх сферах суспільного виробництва; однією з найважливіших передумов ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств є ступінь врахування специфіки того чи іншого регіону країни в процесі розроблення і реалізації політики їх державної підтримки, ступеня її відповідності реаліям сьогодення; ступінь розроблення економічних інструментів, зокрема ціноутворення, є одним із найважливіших факторів підвищення ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах, при цьому обов'язковою умовою їх застосування є необхідність врахування взаємозв'язку, взаємообумовленості і взаємозалежності кожного з них. Метою статті є проведення аналізу основних показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області, оскільки їх діяльність визначається великою кількістю факторів. Таким найважливішим (чи одним з найважливіших?) є показник рентабельності виробництва як на обласному рівні, так і на районному (місцевому) рівні. Зауважимо, що водночас його розгляд потребує врахування рівня рентабельності тих чи інших видів сільськогосподарської продукції, пропорцій їх виробництва і, наважимося стверджувати, політики держави в галузі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Основними показниками, що визначають рівень рентабельності виробництва в сільськогосподарських підприємствах, є величина отриманого ними (чи стого) прибутку та їх структура, в чому можна наочно переконатись на основі даних табл. 3. Оскільки з певних причин показники рентабельності виробництва розглядалися в найбільш узагальненій, допустимій формі, структура витрат на виробництво продукції в сільськогосподарських підприємствах Житомирщини відносно деталізована й показова. Далеко не випадковим є те, що у роботі наводяться дані стосовно індексів цін на продукцію, реалізовану сільськогосподарськими підприємствами в той чи інший період. Це, на наш погляд, дає більш реалістичну картину стосовно прибутковості, зрештою, того чи іншого сільськогосподарського підприємства (з урахуванням структури витрат, про що вже частково говорилось).

Ключові слова: рентабельність основних видів сільськогосподарської продукції, структура витрат на виробництво продукції, рослинництво, тваринництво, ціноутворення.

Рассмотрение вопросов, связанных с анализом эффективности деятельности сельскохозяйственных предприятий на любом уровне, является актуальным с учетом таких аспектов: эффективность функционирования сельскохозяйственных предприятий на том или ином этапе их развития в целом, на наш взгляд, определяется степенью зрелости рыночных отношений во всех сферах общественного производства; одной из наиболее важных предпосылок эффективного функционирования сельскохозяйственных предприятий является степень учета специфики того или иного региона страны в процессе разработки и реализации политики их государственной поддержки, степени ее соответствия реалиям сегодняшнего дня; степень разработки экономических инструментов, в частности ценообразования, является одним из наиболее важных факторов повышения эффективности производства в сельскохозяйственных предприятиях, при этом обязательным условием их использования является необходимость учета взаимосвязи, взаимообусловленности и взаимозависимости каждого из них. Целью статьи является проведение анализа основных показателей эффективности деятельности сельскохозяйственных предприятий Житомирской области, поскольку их деятельность определяется боль-

шим количеством факторов. Таким наиболее важным (или одним из наиболее важных?) является показатель рентабельности производства как на областном уровне, так и на районном (местном) уровне. Заметим, что одновременно его рассмотрение требует учета уровня рентабельности тех или иных видов сельскохозяйственной продукции, пропорций их производства и, беремась утверждать, политики государства в области ценообразования на сельскохозяйственную продукцию. Основными показателями, которые определяют уровень рентабельности производства в сельскохозяйственных предприятиях, являются величина полученной ими (чистой) прибыли и их структура, в чем можно наглядно убедиться на основе данных табл. 3. Поскольку по определенным причинам показатели рентабельности производства рассматривались в наиболее обобщающей, допустимой форме, структура издержек на производство продукции в сельскохозяйственных предприятиях Житомирской области относительно детализирована и показательна. Далеко не случайным является то, что в работе приводятся данные касательно индексов цен на продукцию, реализованную сельскохозяйственными предприятиями в тот или иной период. Это, на наш взгляд, дает более реалистичную картину касательно прибыльности, в конце концов, того или иного сельскохозяйственного предприятия (с учетом структуры издержек, о чем уже частично говорилось).

Ключевые слова: рентабельность основных видов сельскохозяйственной продукции, структура издержек на производство продукции, растениеводство, животноводство, ценообразование.

A complex of issues, shown in this article, is actual in many aspects, in particular with considering the following: the efficiency of agricultural enterprises at a particular stage of their development in general, in our opinion, is determined by the degree of maturity of market relations in all spheres of social production; successful solution of the problems of steady growth of production efficiency in agricultural enterprises is possible only if they are considered in the complex of problems of the agro-industrial complex as a whole, at one or another stage of its development; one of the most important prerequisites for the effective functioning of agricultural enterprises is the degree of consideration of the specifics of a region of the country in the development and implementation of policies of state support, the degree of its compliance with today's realities. The purpose of the article, as already mentioned, is to analyze the main, most important indicators of efficiency of agricultural enterprises in Zhytomyr region, again, the most important, because their activities are determined and manifested in an extremely large number of factors. The most important (or one of the most important?) Is the indicator of profitability of production, both at the regional level and, in detail, at the district (local) level. It should be noted that, in addition, its consideration requires consideration of the level of profitability of certain types of agricultural products, the proportions of their production and, dare we say, the state policy in the field of pricing of agricultural products. The main indicators, of course, that determine the level of profitability of production in agricultural enterprises, in this case – Zhytomyr region, is the amount of their (net) profit and, in a sense, not so much the cost as their structure, in what it was possible visually verify based on the data in table. 3. And since, for some reason, the profitability of production was considered in the most generalized, acceptable form, the structure of production costs in agricultural enterprises of Zhytomyr region is relatively detailed and indicative. It is no coincidence that the proposed work provides data on price indices for products sold by agricultural enterprises in a given period. In our opinion, this gives a more realistic picture of the profitability, in the end, of an agricultural enterprise (taking into account the cost structure, which has already been partially discussed). In conclusion, we consider it appropriate to say separately about some aspects of the above system of conclusions, in particular, on the following of them: "The nature and character of the organization of production processes in modern agricultural enterprises are radically different from those that existed in the collective form of land ownership, radically changed almost all external and internal conditions of their operation". In-depth consideration here combines two more or less related conclusions. In the first part of it, we would like to emphasize the psychological implication of what has been said. Changing the form of land ownership, in fact, requires a change in the psychology of thinking of its owners, which is also not an easy question. Regarding the preconditions for the effective functioning of modern agricultural enterprises, here, as already mentioned in the introductory part, the problem of state participation in economic processes comes ahead. The state cannot let go of almost all aspects of life, especially in the economy, and in relation to agriculture, especially in the regulation of pricing of basic agricultural products.

Keywords: profitability of the main types of agricultural products, structure of costs for production, crop production, animal husbandry, pricing.

Постановка проблеми. Вступну частину пропонуваної статті ми б хотіли присвятити акцентуванню уваги на низці питань, які, на перший погляд, мають надто узагальнений характер, виходячи у відомому розумінні за її рамки. Однак вона переслідує єдину мету: показати, що ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств (у нашому випадку – на Житомирщині) слід розглядати як наслідок сукупності причин і обставин, серед яких на перший план виходить питання ролі держави в управлінні економічними процесами. Виходячи з цього, окремо виділимо такі складові частини.

По-перше, як свідчить практика, сільськогосподарські підприємства стали основною формою сільськогосподарського виробництва в Україні. Загалом по країні, наприклад, їх питома вага в загальних обсягах виробництва у 2020 році склала 64,6%. Це усереднений показник. Є низка областей, у яких вона суттєво вище, наприклад, у Чернігівській вона становить 82,2%, у Черкаській – 77,3%. Причому вихід на певний рівень у тій чи іншій області мав поступальний, здебільшого динамічний характер. Можна навести хоча б такий приклад. Якщо на початку 2000-х років на частку сільськогосподарських під-

приємств в Івано-Франківській області припало приблизно 8% загальних обсягів сільськогосподарського виробництва, то вже до 2020 року вона становила 41,6% (на Житомирщині – 54,9%). Така картина спостерігалась в усіх регіонах.

По-друге, серед найважливіших факторів підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств (зокрема, на Житомирщині) ми називаємо ступінь адекватності, відповідності державної політики щодо підтримки сільського господарства особливостям того чи іншого регіону. Логічно, що рівень ефективності діяльності підприємств зазначеного виду може виступати індикатором досконалості цієї політики (хоча це також далеко не просте питання). Конкретним проявом ступеня досконалості державної політики щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників чи не насамперед, на наш погляд, може виступати рівень розроблення теоретичних і практичних питань зі вдосконалення ціноутворення в АПК. У цьому аспекті ми повністю солідарні з Ю.Д. Біликом, який ще у 2000 році зазначав, що «перехід <...> до ринкових методів господарювання потребує насамперед проведення цінової політики» [1, с. 5]. Більш того, він наголошував на тому, що «функція держави у ціноутворенні та межі її впливу на рівень і динаміку цін мають надзвичайно велике значення» [1, с. 6]. Це питання не втратило своєї актуальності, більш того, воно потребує дедалі глибших розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку як агропромислового комплексу України загалом, так і сільськогосподарських підприємств зокрема отримують відповідне відображення в економічній літературі. Серед публікацій з цієї теми ми виділяємо перш за все роботу М.Д. Кропивко «Позитиви і негативи аграрного устрою України». Вона має низку особливостей, зокрема, в переліку проблем формування аграрного ринку значне місце посідають власне питання розвитку такої його складової частини, як сільськогосподарські підприємства, причому розглянута еволюція формування сучасного стану АПК. Однак визначальним, мабуть, є те, що вона має фундаментальний, певним чином узагальнений характер. На фоні цієї типової публікації існує численна група економістів-аграрників, які займаються теоретико-практичними питаннями, спрямованими на підвищення ефективності діяльності суто сільськогосподарських підприємств.

Тут ми виділяємо, зокрема, статтю спільного авторства І.Ф. Баланюка, І.І. Козака, Д.І. Шеленко «Формування внутрішнього економічного механізму розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств», низку інших, конкретизованих публікацій, зокрема роботу О.В. Захарчука «Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні», більш того, якоюсь мірою показово статтю М.В. Руденка «Проблеми та перспективи використання інтернет-технологій у сільськогосподарських підприємствах». Залишається, мабуть, додати, що перелік аналогічних, конкретизованих робіт вищезазначеним не обмежується.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є надання повномасштабної, цілісної, завершеної характеристики особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств на Житомирщині.

Досягнення цієї мети передбачає всебічне врахування специфіки виробництва в сільськогосподарських підприємствах як важливої складової частини агропромислового комплексу; аналізу основних показників ефективності діяльності підприємств зазначеного виду; формування узагальнених висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні фінансові показники діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області наведено в табл. 1. Їх розгляд дає змогу висвітлити низку важливих положень.

Насамперед вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що протягом 2016–2020 років питома вага сільськогосподарських підприємств, які були збитковими, була відносно стабільною і перебувала в межах 21,7–25,9%, тобто в зазначений період кожне п'яте підприємство було збитковим, ніяких зрушень у цьому аспекті не спостерігалось. Логічно, що зазначена величина є досить значною і, мабуть, суттєво відображається у загальних показниках діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирщини загалом.

Крім того, не можна не відзначити чітко виражену тенденцію зниження рівня рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств у зазначений період, а саме з 30,8% у 2016 році до 18,6% у 2020 році (винятком у цьому аспекті є лише 2019 рік, рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств у якому був рекордно низьким, а саме 6,9%, але більш ніж ймовірно, що це є винят-

Таблиця 1

**Основні фінансові результати діяльності
сільськогосподарських підприємств Житомирської області**

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	2 370,4	1 845,4	2 329,9	721,9	2 306,2
Підприємства, які одержали чистий прибуток					
відсотків до загальної кількості	77,1	77,1	78,3	74,1	77,6
фінансовий результат, млн. грн.	2 610,1	2 635,3	2 845,5	1 997,0	3 329,6
Підприємства, які одержали чистий збиток					
відсотків до загальної кількості	22,9	22,9	21,7	25,9	22,4
фінансовий результат, млн. грн.	239,7	789,9	515,6	1 275,1	1 023,4
Рівень рентабельності операційної діяльності, відсотків	30,8	21,4	20,6	6,9	18,6

ком, що має пояснення). Однак факт залишається фактом: у сільськогосподарських підприємствах Житомирщини останніми роками спостерігається стійка тенденція зниження рентабельності виробництва.

Не буде, мабуть, зайвим (чи показовим?) окремо зупинитись на специфіці 2019 року. Насамперед у тому аспекті, що в цьому році порівняно з попереднім величина отриманого (чистого) прибутку сільськогосподарськими підприємствами зменшилась більш ніж у 3 рази. Це обумовлено тим, що в цьому році величина чистого прибутку була найменшою, а саме 1 997,0 млн. грн., а величина отриманих збитків була найвищою за весь період, а саме 1 275,1 млн. грн. Щоправда, в контексті вищенаведеного не можна не відзначити, що вже наступного 2020 року сільськогосподарські підприємства Житомирщини вийшли на свій звичайний рівень.

Величина отриманого (чистого) прибутку є нехай і важливою, але лише однією зі складових частин, що визначають рівень рентабельності виробництва, зокрема, в сільськогосподарських підприємствах. Останній є більш комплексним і найкращим чином відображає ефективність функціонування того чи іншого суб'єкта господарювання. Стосовно сільськогосподарських підприємств (у цьому разі – на Житомирщині) то, наскільки правомірним є твердження, що загальний рівень рентабельності того чи іншого сільськогосподарського підприємства (відповідно, на районному (обласному) рівні) визначається рівнем рентабельності того чи іншого виду продукції і співвідношенням їх обсягів виробництва? Отже, розгляд першого з них, зокрема, має інтерес. Специфіка сільськогосподарських підприємств Житомирщини наведена в табл. 2.

Вона проявляється, зокрема, в такому. Стосовно продукції рослинництва, то чітко прослідковується тенденція зниження рівня рентабельності виробництва зернових та зернобобових культур, а саме із 40,2% у 2016 році до 12,3% у 2020 році (у 2019 році вона була ще меншою, а саме лише 8,1%, але це,

як уже говорилось, був у відомому розумінні винятковий рік). Те ж саме з відповідною часткою умовності стосується вирощування соняшнику: з 56,2% у 2016 році до 19,3% у 2019 році. Хоча у 2020 році виробництво цієї культури було якоюсь мірою високорентабельним (50,4%), це, скоріше, було винятком. Цікаво те, що фактично нерентабельним стає виробництво фабричних цукрових буряків, адже його рівень понизився з -3,4% у 2017 році до -68,5% у 2020 році. Наслідки цього непередбачувані. Стосовно такого поширеного виду сільськогосподарської продукції, як картопля, то відмінною рисою її вирощування є наявність широкого діапазону коливань її рівня рентабельності в окремі роки: від -6,3% у 2017 році до 59,2% у 2019 році. Тут наявний цілий комплекс причин. Це певною мірою стосується виробництва плодівих і ягідних культур. Хоча загалом воно було рентабельним, його рівень коливався від 20,7% у 2017 році до 172,3% у 2019 році. Свою специфіку має виробництво основних видів продукції тваринництва. Складається враження, що за рідким винятком (молоко сире) виробництво всіх видів продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області є нерентабельним. Мабуть, даються взнаки недоліки в ціноутворенні, організації виробництва і збуту тощо.

Важливою складовою частиною розрахункового рівня рентабельності виступає величина витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, а за поглибленого аналізу – їх структура. Стосовно даних сільськогосподарських підприємств Житомирської області, то вони наведені в табл. 3.

Враховуючи низку причин, ми вважаємо за доцільне провести більш поглиблений аналіз структури витрат окремо на підприємствах рослинницької і тваринницької підгалузей, а не їх об'єднання. Стосовно перших із них, то тут найбільш наочним є таке. По-перше, у 2020 році на підприємствах рослинницької підгалузі структура витрат мала такий вигляд: прями матеріальні витрати склали 50,8%

Таблиця 2

Рівень рентабельності виробництва найважливіших видів продукції в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
<i>Продукція рослинництва</i>					
Культури зернові та зернобобові	40,2	24,5	23,1	8,1	12,3
Соняшник	56,2	35,6	22,4	19,3	50,4
Буряк цукровий фабричний	19,9	-3,4	-16,2	-66,3	-68,5
Картопля	-5,0	-6,3	29,0	59,2	4,0
Культури овочеві відкритого ґрунту	56,0	24,1	17,1	33,5	19,6
Культури плодіві та ягідні	–	20,7	70,3	172,3	92,8
<i>Продукція тваринництва</i>					
Велика рогата худоба на м'ясо	-29,1	32,6	-25,4	-26,1	-19,5
Свині на м'ясо	-0,4	12,1	-4,2	-12,7	-11,8
Вівці та кози на м'ясо	-48,5	-77,9	-65,1	-44,7	-79,8
Птиця на м'ясо	-10,3	-16,6	-7,3	-15,2	-3,6
Молоко від сільськогосподарських тварин усіх видів, сире	12,0	24,2	13,7	23,1	17,6
Яйця птиці свійської в шкарлупі свіжі	30,6	0,5	22,1	-22,8	–
Вовна	–	82,4	–	-15,7	–

**Структура витрат на виробництво продукції
в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області (відсотків до підсумку)**

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
<i>Продукція сільського господарства</i>				
Виробнича собівартість	100,0	100,0	100,0	100,0
Прямі матеріальні витрати	52,8	52,8	56,8	54,2
зокрема, насіння та посадковий матеріал	9,2	8,4	9,0	8,6
корми	7,1	5,8	6,8	9,0
з них покупні	1,2	1,8	3,0	3,8
інша продукція сільського господарства	1,5	2,8	3,0	1,6
мінеральні добрива	14,8	14,5	17,4	13,6
пальне і мастильні матеріали	9,7	10,8	9,9	8,0
електроенергія	0,7	0,8	0,6	0,7
паливо й енергія	0,8	0,9	0,4	0,5
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	4,6	5,0	5,1	4,7
Прямі витрати на оплату праці	5,5	5,2	5,8	6,1
Інші прямі витрати	17,8	17,1	16,9	21,2
зокрема, відрахування на соціальні заходи	1,1	1,0	1,2	1,4
орендна плата за земельні частки (паї)	8,5	8,8	9,3	10,8
майнові паї	0,2	0,2	0,2	10,0
амортизація	4,1	4,2	4,1	5,1
Загальновиробничі витрати	23,9	24,9	20,5	18,5
з них оплата послуг сторонніх організацій	11,3	10,5	12,9	8,2
<i>Продукція рослинництва</i>				
Виробнича собівартість	100,0	100,0	100,0	100,0
Прямі матеріальні витрати	50,8	51,2	55,3	50,8
зокрема, насіння та посадковий матеріал	10,7	9,5	10,3	10,2
інша продукція сільського господарства	1,6	3,0	3,1	1,8
мінеральні добрива	17,2	16,3	20,0	16,0
пальне і мастильні матеріали	10,5	11,6	11,0	9,1
електроенергія	0,5	0,5	0,3	0,5
паливо й енергія	0,9	1,0	0,4	0,6
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	4,8	5,3	5,4	5,0
Прямі витрати на оплату праці	4,6	4,4	4,9	5,2
Інші прямі витрати	19,2	17,9	18,2	23,4
зокрема, відрахування на соціальні заходи	0,8	0,9	1,0	1,2
орендна плата за земельні частки (паї)	9,9	9,9	10,7	12,7
майнові паї	0,3	0,3	0,2	0,0
амортизація	4,1	4,1	4,1	5,1
Загальновиробничі витрати	25,4	26,5	21,7	20,6
з них оплата послуг сторонніх організацій	12,0	11,5	13,6	9,2
<i>Продукція тваринництва</i>				
Виробнича собівартість	100,0	100,0	100,0	100,0
Прямі матеріальні витрати	65,2	65,9	67,2	73,2
зокрема, корми	52,0	52,6	52,9	59,5
з них покупні	8,5	16,6	23,0	25,1
інша продукція сільського господарства	0,7	0,6	2,1	0,6
пальне і мастильні матеріали	4,1	4,5	2,6	2,0
електроенергія	2,3	2,6	2,5	2,3
паливо й енергія	0,1	0,1	0,0	0,3
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	3,8	3,2	2,9	3,2
Прямі витрати на оплату праці	11,1	11,2	11,7	11,3
Інші прямі витрати	9,2	10,7	8,6	8,7
зокрема, відрахування на соціальні заходи	2,5	2,5	2,6	2,5
орендна плата за майнові паї	0,0	0,0	0,0	0,0
амортизація	4,2	4,9	4,0	4,8
Загальновиробничі витрати	14,5	12,2	12,5	6,8
з них оплата послуг сторонніх організацій	7,1	2,1	8,1	2,8

собівартості, тобто половину всіх витрат. В їх складі найбільшу питому вагу займали мінеральні добрива (31,5%), а також насіння і посадковий матеріал (20,1%), пальне й мастильні матеріали (17,9%), питома вага запасних частин, будматеріалів для ремонту становила приблизно 9,8%. Так звані інші прямі витрати складали 23,4% від загальної величини витрат, тобто на них припадала четверта їх частина. Приблизно на цьому ж рівні (20,6%) перебувала питома вага загальновиробничих витрат. Прямі витрати на оплату праці у 2020 році на підприємствах рослинницької підгалузі складали 5,2%. Такою була структура витрат на сільськогосподарських підприємствах зазначеного підвиду у 2020 році. По-друге, цікавою, якщо не визначальною, особливістю структури витрат на виробництво продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах є те, що за останні 4 роки вона не зазнавала суттєвих змін, залишалась практично беззмінною з тією хіба що різницею, що наявна, мабуть, тенденція зростання питомих витрат на оплату праці (з 4,6% у 2017 році до 5,2% у 2020 році) і зменшення її в загальновиробничих витратах (з 25,4% у 2017 році до 20,6% у 2020 році).

Такою є коротка характеристика структури витрат, її динаміка за останні 4 роки в сільськогосподарських підприємствах рослинницької підгалузі в Житомирській області.

Дещо іншою є структура витрат на виробництво продукції на підприємствах тваринницької підгалузі. По-перше, на частку прямих матеріальних витрат тут припадає майже 3/4 всіх витрат (73,2%), а в їх складі основну питому вагу займають корми (81,3%).

Вищою, ніж у рослинницькій галузі є питома вага витрат на оплату праці (приблизно 11,3%). Це обумовлює те, що на підприємствах тваринницької підгалузі значно нижче величина загальновиробничих витрат, а саме лише 6,8% порівняно з підприємствами рослинницької підгалузі. По-друге, важливою особливістю структури витрат на підприємствах тваринництва є те, що наявна тенденція зростання питомих витрат прямих матеріальних витрат (з 65,2% у 2017 році до 73,2% у 2020 році), яка відбувається на тлі тенденції скорочення питомих витрат загальновиробничих витрат (з 14,5% у 2017 році до 6,8% у 2020 році). По-третє, навіть на фоні цих суттєвих змін питома вага витрат на оплату праці залишалась практично беззмінною (в межах 11,1–11,7%).

Вважаємо за необхідне доповнити наведену характеристику ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств Житомирської області розглядом особливостей ціноутворення щодо основних видів їх продукції. Більш того, можливо, ми ідеалізуємо значимість ціноутворення, але все одно дотримуємось думки про те, що в основі тих чи інших економічних процесів, тих чи інших явищ лежить питання ціноутворення, в тому числі в сільському господарстві. Про це свідчать дані табл. 4.

По-перше, протягом усього періоду з 1996 по 2020 роки, хоча із суттєвими перепадами, відбувався неухильний ріст цін на реалізовану сільськогосподарськими підприємствами продукцію, що виливалося в загальну картину «повзучої» інфляції стосовно сільськогосподарської продукції в межах країни. По-друге, це, можливо, внутрішньо обласна специфіка, але тенденція поступового росту цін нео-

Таблиця 4

Індекси цін реалізованої сільськогосподарськими підприємствами продукції (відсотків до попереднього року)

Роки	Продукція сільського господарства	У тому числі	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва
1996	164,1	181,8	155,8
1997	109,7	115,9	105,9
1998	119,6	94,9	133,5
1999	119,5	129,4	114,6
2000	172,1	219,9	145,2
2001	113,4	90,7	135,6
2002	79,7	74,3	83,6
2003	117,5	151,3	102,8
2004	114,8	95,3	135,8
2005	115,5	96,9	132,0
2006	101,7	117,4	90,3
2007	137,2	150,8	124,8
2008	113,2	99,7	138,4
2009	100,7	99,6	103,4
2010	132,4	137,1	122,1
2011	118,3	120,8	112,7
2012	100,1	107,1	79,7
2013	89,0	85,3	104,8
2014	133,8	137,9	115,5
2015	159,0	163,5	134,6
2016	119,4	120,6	111,3
2017	113,9	120,6	111,3
2018	104,9	106,2	95,9
2019	92,3	91,7	97,5
2020	123,4	125,2	112,3

дноразово порушувалась стрибкоподібністю через певні інтервали часу (наприклад, у рослинництві у 2000 році порівняно з попереднім роком ріст цін склав 219,9% (у тваринництві він був дещо меншим, а саме 145,2%), у 2015 році в рослинництві ріст цін склав 163,5% порівняно з попереднім). Окремого розгляду на фоні наведених даних потребує специфіка 2005 року: якщо в рослинництві ціни перебували на рівні 96,9% порівняно з 2004 роком, то в тваринництві, навпаки, вони зросли на 132,0%. Причому перелік тих чи інших змін локального характеру в окремі роки можна було би продовжити.

Висновки. На основі вищезазначеного доходимо таких висновків:

– виникнення сучасних сільськогосподарських підприємств було логічним і закономірним наслідком реформування економіки України згідно з основними вимогами ринкової системи господарювання;

– природа і характер організації виробничих процесів у сучасних сільськогосподарських підприємствах кардинально відрізняються від тих, які існували за колективної форми власності на землю, адже корінним чином змінилися практично всі зовнішні і внутрішні умови їх функціонування;

– динаміка розвитку сільськогосподарських підприємств, ефективність їх функціонування можуть виступати одними з наочних показників ступеня зрілості, сформованості ринкових відносин як в агропромисловому комплексі, так і в економіці країни загалом;

– однією з найважливіших передумов підвищення ефективності виробництва в сучасних сільськогосподарських підприємствах є ступінь урахування в процесі розроблення й реалізації державної політики щодо стимулювання їх розвитку всього комплексу відповідних умов, що об'єктивно склалися в той чи інший період;

– однією з найважливіших передумов підвищення ефективності функціонування сучасних сільськогосподарських підприємств є необхідність постійного вдосконалення й комплексного використання всієї системи економічних інструментів, які застосовуються в практичній діяльності, насамперед у питанні регулювання ціноутворення на основні види сільськогосподарської продукції.

Бібліографічний список:

1. Баланюк І.Ф., Козак І.І., Шеленко Д.І. Формування внутрішнього економічного механізму розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 59–68.
2. Білик Ю.Д. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК. Київ : Урожай, 2000.
3. Захарчук О.В. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 48–57.
4. Кропивко М.Ф. Позитиви і негативи аграрного устрою України. *Економіка АПК*. 2020. № 7. С. 6–18.
5. Месель-Веселяк В.Я. Ефективність господарювання новостворених сільськогосподарських підприємств ринкового спрямування в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 12. С. 21–33.
6. Непочатенко О.О., Пташник С.А., Мельник К.М. Оцінка перспектив конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 45–54.
7. Руденко М.В. Проблеми та перспективи використання інтернет-технологій у сільськогосподарських підприємствах. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 79–87.
8. Сільське господарство Житомирської області : статистичний збірник. Житомир, 2021. 328 с.

References:

1. Balanyuk I.F., Kozak I.I., Shelenko D.I. (2019) Formation of the internal economic mechanism of development of organizational and legal forms of agricultural enterprises. *Economics of agro-industrial complex*, no. 5, pp. 59–68.
2. Bilyk Y.D. (2000) Pricing in the conditions of formation of market relations in agrarian and industrial complex. Kyiv: The harvest. (in Ukrainian)
3. Zakharchuk O.V. (2019) Technical support of agricultural enterprises in Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*, no. 2, pp. 48–57.
4. Kropivko M.F. (2020) Positives and negatives of the agrarian system of Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*, no. 7, pp. 6–18.
5. Mesel-Veselyak V.Y. (2016) Efficiency of management of newly created market-oriented agricultural enterprises in Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*, no. 12, pp. 21–33.
6. Nepochatenko O.O., Ptashnik S.A., Melnik K.M. (2019) Assessment of prospects for the competitiveness of agricultural enterprises. *Economics of agro-industrial complex*, no. 6, pp. 45–54.
7. Rudenko M.V. (2019) Problems and prospects of using Internet technologies in agricultural enterprises. *Economics of agro-industrial complex*, no. 10, pp. 79–87.
8. Statistical collection: Agriculture of Zhytomyr region (2021), Zhytomyr, p. 328. (in Ukrainian)